

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

BRNO 1972

valo, předpokládáme, že stavebního kamene bylo použito k přestavbám a přístavbám blízké hájenky Zlatý jelen, z níž známe stropní trám datovaný 1472. Je pravděpodobné, že na prostornou hájenku bylo později využito i zdivo z kostelíku.

V její destrukci jsme ostatně našli nejen velké pískovcové kvádry, z nichž některé byly různé přisekány, ale zjistili jsme též, jak byly do stěn budovy formou cihel druhotně zazděny ošlapané čtvercové dlaždice. O těch důvodně předpokládáme, že pocházejí také z kostelíku, stejně jako pískovce. Kromě nich našli jsme ve zdivu použité dva kamenné, k sobě jdoucí fragmenty, mísovité hladce vytesané, připomínající křtitelnicí.

Vystupuje nyní otázka, zda byl kostel dřevěný či kamenný nebo částečně obé. Sečteme-li kubaturu písku, která byla v destrukci kostela ve vrstvě 50 cm na ploše přibližně 10 × 10 m s pískovcovými kvádry, které zůstaly v hájence Zlatý jelen, musíme připustit stavbu z větší části kamennou.

Závěrem nutno zaujmout stanovisko i k tomu, jaký byl půdorys kostela, i když nálezořá situace nás opravňuje prohlásit, že je neurčitelný. Rozsah žlutého zbarvení v černém terénu, které jsme zastihli při odkryvu (obr. č. 2) dává představu pětiúhelníka. Z archeologických výzkumů známe dnes již sice středověké polygonální stavby, o kterých jsme dříve neměli tušení a dodnes existují určité kaple o pětiúhelném půdorysu, ale ty vždy jen jako boční přístavby u chrámů, např. kaple P. Marie u Jakubského kostela v Brně, datovaná podle kamenických značek k r. 1502. Není mi však dosud známa žádná analogie samostatné pětiúhelné stavby se čtyřmi stranami o 5 m a s přepónou devítimetrovou tak, jak to naznačuje půdorys kostelíku. Je proto třeba přijmout spíše představu pravoúhlého půdorysu, snad s malou apsidou na východní, oltářní straně.

Jisté rozpaky nám zprvu při odkryvu působily dva výběžky na západní straně, na žlutém základovém zbarvení, to znamená v místě předpokládaného vchodu. Analogie k tomu se naskýtá u gotického kostela v Kočí u Chrudimi v jeho dřevěné, široce rozkročené zvonici nad vchodem, která se svou starobylostí hlásí k stejnému datu jako vznik kostela (1397), přesto, že literatura ji uvádí jako mladší. Analogie Konůvek tuto starobylost podpírá. Je logické, že na takové zvonici mohl viset zvon velikosti zvonu konůveckého z r. 1451, který je nyní zavěšen v Křižanovicích.

Skutečnost, že se tento zvon zachoval, je další oporou pro náš předpoklad, že kostel v Konůvkách nevyhořel. Při požáru plní totiž věž funkci komínu, umožní ohni dokonalý tah a zvonovina se rázem roztaví.

Plánovaný výzkum r. 1971 byl splněn a kostelík v Konůvkách je jednou z prvních prozkoumaných mott na Moravě. Ukazuje, že pahorky tohoto typu se budou pravděpodobně lišit obsahově od mott v zahraničí.

Grabung der Motte in Konůvky (Bez. Vyškov). Im Jahre 1971 wurde ein kreisförmiger Hügel in Form einer Motte (Hausberg) in der Waldflur „U kostelíku“ untersucht. Unter einer 50 cm starken Humusschicht stellte man eine gestörte Baudestruktion aus zerfallenem Sandstein, ohne jedwede Funde, fest. Die Absenz an Lehmewurf beweist, dass das Objekt keinen Siedlungscharakter hatte und dass man auf dieses die Berichte von ius patronatus ecclesie in Konůvky beziehen kann. Die Absenz der Holzkohle d. h. des verbrannten Holzes belegt, dass das Objekt nicht wie das Dorf mit der Feste abbrannte, sondern irgendwann später auf friedlichem Wege zernommen wurde. In dem nahen zerstörten Jägerhaus Zlatý jelen fand man Bauelemente — bearbeiteten Sandstein, Sandsteinquader und abgetretene Fliesen, von denen wir annehmen, dass sie aus Kostelík (kleine Kirche) stammen und sekundär benützt worden waren. Gefunden hat man auch schüsselförmig bearbeitete Steinfragmente, von denen wir annehmen, dass es sich um Teile eines Taufbeckens handelt.

DESÁTÁ KAMPAŇ VÝZKUMU KARTUZIE A HUSITSKÉHO OPEVNĚNÍ V DOLANECH V ROCE 1971 (okr. Olomouc)

VÁCLAV BURIAN, Vlastivědný ústav, Olomouc
(Tab. 102–104)

Přes velmi krátké časové možnosti (29. července až 6. srpna 1971) přinesl výzkum kartuziánského kláštera několik významných poznatků, které přispěly k dílčím závěrům a otevřely i některé problémy spojené hlavně s určením funkcí prostor.

Prokopáním čtverce LXXIII byl ukončen odkryv kaple N. Ukázalo se, že kaple je komunikačně oddělena od hlavního kostela, což ukazuje, že sloužila laickým příslušníkům řádu a platí pro ni název „kaple bratří“ (neměla tudíž uvedenou funkci kaple E, jak jsme se původně domnívali).¹ Do kaple ústí jediný vchod z místnosti R, a to v západní zdi při severozápadním rohu prostory. Jeho špaleta je na severní straně rovná, na jižní šikmá. Pískovcový portál má sokl a je bohatě profilovaný ob-

louny, výzlabky a ústupky. Jak ukazuje řada detailů (na východní lici ostění drobný obřahující ústup, dlaby pro pantové skoby v ostění a dlab pro zastrkovadlo uprostřed prahu), otvíraly se dvoukřídlové dveře směrem do kaple. V okolní destrukci byly nalezeny fragmenty pískovcové kružby růžicového okna, které mohlo být původně umístěno nad portálem. Destrukce klenebních žeber, jejíž podstatná část byla odkryta r. 1967, pokračovala ještě v severozápadním rohu kaple. V tomto místě byl odkryt také zbytek podlahy, čtvercové dlaždice zde byly kladené běhounovou vazbou ve směru jih—sever. Dlažba pokračovala i ve špaletě vchodu, zde však bylo její uložení nepravidelné a navíc je tvořily i dva pískovcové bloky. Po odpadění omítky byl v severním zdivu zjištěn druhý kapsovitý výklenek.

Západně od kaple N a severně od kostela F byla zčásti odkryta další prostora, orientačně označená literou R. Zde bylo možno zaznamenat typické uložení vrstev: 10–35 cm humus, pod ním až 200 cm stavební destrukce, vyplňující zbylou kubaturu prostory spolu s nejnižší, asi 10 cm vrstvou spáleniště, obsahující vedle zlomků krytiny největší část nálezu. Úroveň dlažby je od okolních prostor značně odlišná: od úrovně západního zakončení chodby G je níže o 115 cm, od dlažby kaple N o 28 cm. Před čelem chodby G je skalní hrbol, na němž mohlo být event. uchyceno spojovací schodiště. Část dlažby nahrazuje před oltářem břidlicová plotna, která spolu s okolní keramickou dlažbou je mírně propadlá. Dlažební cihly jsou v odkryté části místnosti kladeny ve dvou etapách (severní a jižní), v řadách orientovaných severojižně, se zakončením u východní stěny, sousedící s kaplí N. U této stěny byl přizděn po stavebním dokončení prostory (k omítnuté zdi a na položenou dlažbu) blokový oltář. Jeho půdorysný rozměr je 156 × 92–95 cm, maximální výška východní strany 118 cm, západní je snížena destrukcí na 107 cm. Těleso oltáře je obezděno cihlami, vnitřek vyplňují zlomky stavebního materiálu pojené kvalitní vápennou maltou. Bílená omítka oltáře je celistvá s omítkou zdiva místnosti. Oltář nepochybně překrývala pískovcová deska s fasetovanými hranami. Její zlomky byly zjištěny v dolní úrovni destrukce jihozápadně od oltáře. Deska kryla podélné sepulcrum, vyzděné poněkud mimo osu v horní úrovni oltáře. Dno sepulcra bylo vyloženo břidlicovou deskou, která před zalděním byla opatřena rytými kresbami, jež vznikly zčásti mimovolně. Celkem byly u kreseb rozlišeny tři vzájemně se překrývající etapy: 1. hrotitý oblouk, svazek parabolických čar, 2. rovnoramenný jetelový kříž, z konců a úžlabí ramen vybíhají další lineární kříže zakončené kroužky, po stranách dolního ramene jsou dva kruhové a paprskovité útvary, 3. pravděpodobně technický náčrt klepadla. Ve středověkém obřadu svěcení oltáře bylo někdy zvykem místa rituálně pomazaná olejem křížma (chrisma) ještě označovat kříži rytými nožem.² Kresba kříže v dolanském sepulcru však zasahovala i pod jeho obvodové zdivo, takže je možné, že dutina byla vyzdívána během konsekrace. V jižní straně oltářního bloku je čtyřboký kapsovitý výklenek, bílená omítka oltáře je západně od tohoto výklenku mírně zakouřená. Existence oltáře v místnosti R znovu oživila problém lokalizace kapitulní síně,³ která podle kartuziánského úzu jediná z prostor — mimo kostel s kaplemi — měla oltář.

Nalezený inventář nebyl příliš četný. Železné předměty jsou zastoupeny tesařskými a pokrývačskými hřeby (z prostor N, R) a kroužkem (z místnosti R). Keramický materiál je rovněž běžného charakteru. Ve zkoumaném zbytku kaple N byly vesměs dolní partie nádob, z nichž část měla dna se stopami odříznutí. Střepový materiál z místnosti R pochází z různých partií nádob, převážně jde o jemný materiál, v profilech se objevuje svislý ovalený okraj s vyžlabením, vyskytují se odříznutá dna a různě tónovaná vnitřní nebo oboustranná poleva. Hrubší střepy polevy nemají. Páskové široce prožlabené ucho má u kořene vmáčknutý dolík. Jediný zlomek hrncovitého kachle má berličkový profil okraje. Osteologický materiál, získaný v nejnižších vrstvách, nebyl odborně zpracován.

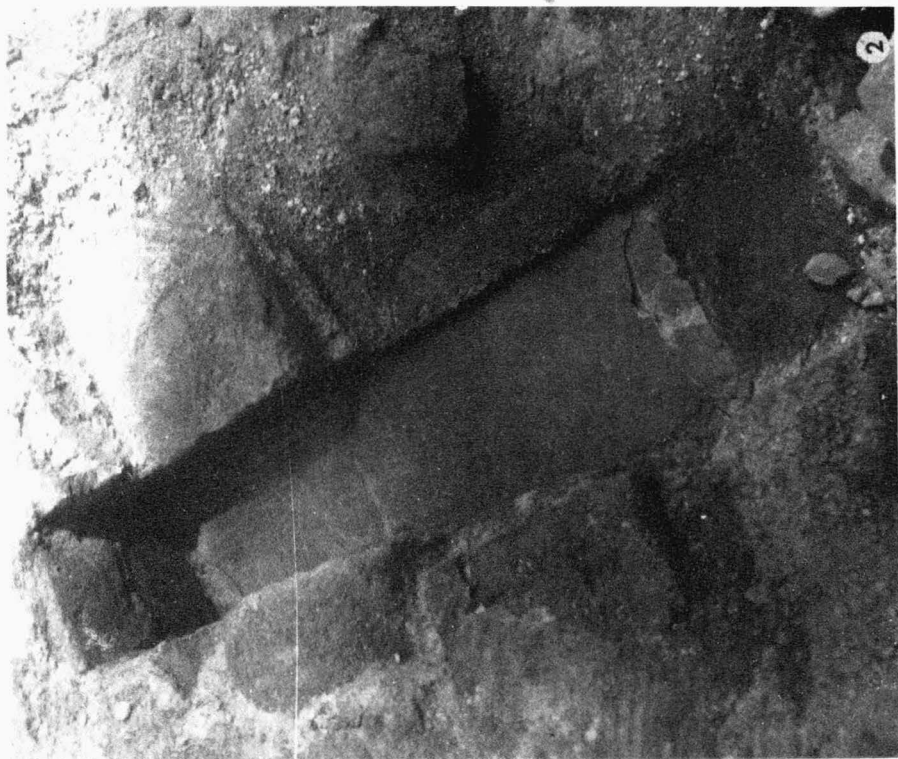
Poznámky:

¹ V. Burian, Historickoarcheologický výzkum husitského opevnění v Dolanech u Olomouce r. 1962, Muzejní a vlastivědná práce, roč. I (71), 1963, 200. — Týž, Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech u Olomouce — výzkum 1952, Archeologické rozhledy XVI 1964, 818. — Týž, Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech, Olomouc 1964, 3.

² Joseph Braun, Die christliche Altar, I, München 1924, 289, 697, 713.

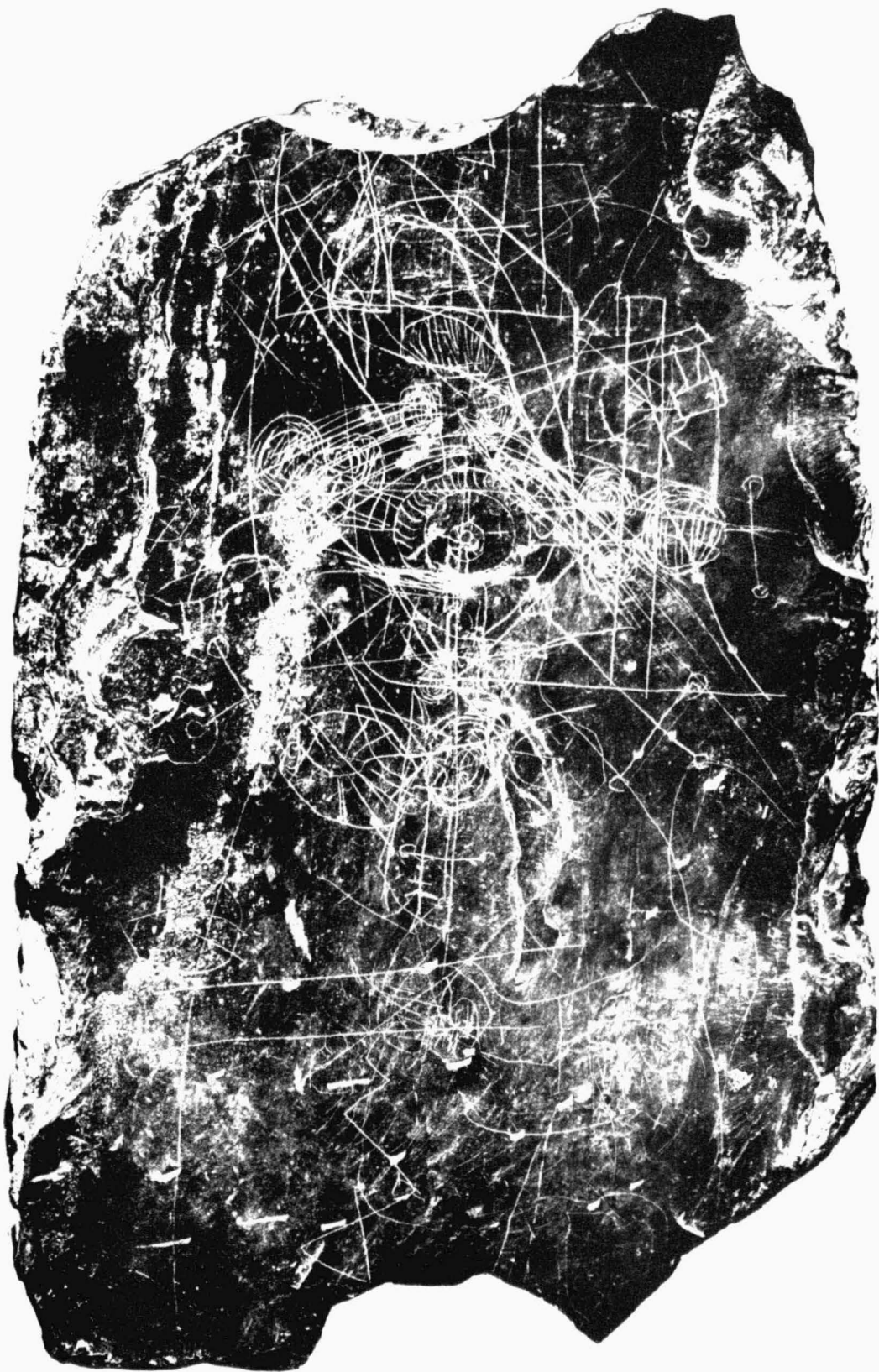
³ Také v tomto případě nutno opravit názor o funkci prostory A, označené původně jako kapitulní síň (AR XVI 1964, 806). Místnost A můžeme nyní považovat za mnišské obydlí (objekt B je v tom případě převetovým přístavkem). Tato eventualita byla již naznačena na plánu z roku 1968 (Přehled výzkumů 1968, Brno 1970, tab. 60).

Zehnte Grabungskampagne der Kartause und der hussitischen Befestigung in Dolany im Jahre 1971 (Bez. Olomouc). In der zehnten Kampagne (1971) der archäologischen Erforschung des Kartäuser-Klosters in Dolany wurde die Abdeckung der sog. „Bruderkapelle“ abgeschlossen, welche auf der Westseite eine Eingangsöffnung mit einem reich profilierten Steinfutter hat; ober dem Portal war offensichtlich ein Rosettenfenster. Die Hauptsonde erfasste den Teil des benachbarten Raumes, mit dem Buchstaben R bezeichnet, bei dem man die Funktion eines Kapitelsaales, nach dem an der Ostmauer des Raumes angebauten Altar voraussetzen kann. Ausser der taschenförmigen Seitennische blieb im Altar im oberen Niveau das Sepulcrum erhalten, unten mit einer Schieferplatte ausgelegt, deren Oberfläche mit einer Gravierung bedeckt ist, die mindestens in drei Phasen durchgeführt ist. In der zweiten Phase war in die Platte ein kompliziertes Kreuzsymbol graviert worden, das einen ritualen Ursprung haben kann. Kleine Funde hängen hauptsächlich mit dem Bau (Zimmermann- und Dachdeckernägeln) und der keramischen Ausstattung des Klosters sowie der hussitischen Besetzung zusammen, welche hier vor seinem Untergang hauste.

Tab. 102

Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter. 1 portál kaple N, oltář v místnosti R. 2 oltářní sepulcrum v místnosti R.
 — Kartäuser-Kloster. 1 Portal der Kappelle N. Altar im Raume R; 2 Altarsepulcrum im Raume R.

Tab. 103

Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter. Břidlicová deska s rytou kresbou ze dna sepulcra. ← Kartäuser-Kloster, Schieferplatte mit gravierter Zeichnung aus dem Boden des Sepulcrums.

Tab. 104

Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter. Okenní kružba. — Kartäuser-Kloster Fenstermaßwerk.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulík

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby: Doc. dr. B. Klíma, M. Bálek, S. Janák, A. Životská

Na titulní obálce: Nádobka z eneolitického sídliště v Brně-Lískovci

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné